

Kanonička vizita b. M. Urhovca iz godine 1792.—1794.

(Nastavak)

Piše Dr. I. A. Ruspini.

6. Rimski obred. a) *Dekreti vizite iz godine 1794.*⁶⁰ U stolnoj crkvi imadu se svi čini i službe vršiti u rimskom obredu. Zabranjeno je najstrože stari dokinuti i osudjeni obred braniti, rimski obred i bullu (breve) Urbana VIII. „Exponi Nobis“ od 28. rujna 1635. napadati i sumnjičiti, odredbe viših oblasti i biskupa u toj stvari kršiti ili druge na to poticati. Usudi li se tko takova šta učiniti, uporabiti će se na njega kazneni propisi izdani proti neposlušnim, otpornim, prezirateljima odredbi sv. Stolice te sumnjivima s hereze ili šizme.

b) *Razlaganje kaptola.* Stari obred postojao je već u početku 14. vijeka. Kada je bullom Pija V. „Quod a nobis“ od 9. srpnja 1568.⁶¹ općenito propisan obred rimski, nije se taj

⁶⁰ Uvod Decret. de choro et ritu i §. 1., Statt. Capit. tit. 4. cap. 1. 2. Statt. Praebend. tit. 3. cap. 1. 2. — Glede razlika između starog zagrebačkog i rimskog obreda vd. Tkalčić, Kat. List g. 1895. br. 23--27., g. 1881. br. 13--16., 24--25.; g. 1882. br. 1. — Stari zagrebački obred istovetan je s onim, koji je općenito u Ugarskoj i našoj domovini do Trnavske sinode g. 1630. rabio, ako apstrahiramo od nekih promjena, što ih je bl. Augustin Cazotti (1303.—1322.) iz dominikanskog misala i brevijara u zagrebački obred uveo.

⁶¹ Bull. Rom. T. IV. P. 2. pag. 22. s.: „§§ 4. 5. Itaque ut divini huius operis effectus reipsa sequatur, auctoritate praesentium tollimus . . . et abolemus quaecumque . . . Breviaria . . . illis tamen exceptis, quae ab ipsa prima institutione, a Sede Apostolica approbata, vel consuetudine, quae vel ipsa institutio ducentos annos antecedit, aliis certis Breviariis usa fuisse constiterit: quibus ut inveteratum illud jus dicendi et psallendi suum officium non adimimus, sic eisdem, si forte hoc Nostrum, quod modo pervulgatum est, magis placeat, dummodo Episcopus et universum Capitulum in eo consentiant, ut in choro dicere et psallere possint, permittimus“. Suglasna je bulla Pija V. „Quo primum“ dd. 31. Jun. 1570 (Bull. Rom. T. IV. P. 2. pag. 116. s. § 2.) u pogledu misala.

propis ticao starog zagreb. obreda, pošto je u bulli izrijekom ustanovljeno, da u krjeposti ostaju posebni obredi, koji su već preko 200 godina u porabi, daklem i zagrebački, jer je taj tada već premašio bio 200 godina.

Bulli (brevu) Urbana VIII. „Exponi Nobis“ od 28. rujna 1635.,⁶² kojom se osudjuje i zabranjuje stari zagrebački obred, može se s pravom prigovoriti, da je izdana na temelju krivih i manjkavih izvještaja. U njoj se na temelju izvještaja kard. Pazmany-ja navodi, da je i nadbiskup kaločki pristao na uveđenje rimskoga obreda, što nije istina, budući da je isti nadbiskup još god. 1638. bio proti tomu, kako se vidi iz sabora Trnavskog iz g. 1638.⁶³ U ostalom, ako je taj nadbiskup možda i svojevremeno privolio, pak se kasnije predomislio, ne ima njegova privola vrijednosti, pošto je bio samo sjena (simulacrum) nadbiskupa, a u istinu prepošt u ostrogonskom kaptolu, radi čega mu je sv. Stolica i uskratila palij (pallium).⁶⁴ I daljnji navod bulle: da je zagreb. biskup Ergeljski po bosanskom biskupu Tomku (Mrnaviću) molio sv. Stolicu za uveđenje rimskog obreda, vrlo je sumnjiv, pošto je upravo taj Tomko proti volji Ergeljskoga u Rimu ishodio arcidjkonat i kanonikat zagrebački za nekog djaka Nikolu Medaka, pak je Ergeljski primoran bio u Rim poslati Martina Bogdana, neka bi tamo poradio oko opoziva te podjelbe kanonikata.⁶⁵ I inače mora da je Tomko krivo izvješćivao, kad je Urban VIII. zagrebačku

⁶² Bull. Rom. T. VI. P. 2. pag. 39. Nalazi se doslovno u Statuta Capituli etc. Zagreb 1912. pag. 149.—150.

⁶³ Cap. 2. § 6. (Constit. synod. Eccl. Zagrab. Ed. M. Verhovacz, Zagrabiae 1805. pag. 73): „Cum autem provincialium synodorum auctoritate, ac dispositione, accedente S. Sedis apostolicae assensu, constitutum jam habeamus, ut officia divina ritu, ac forma Breviarii, ac Missalis Romani non solum in Metropolitana, quam sequi aliae Ecclesiae teneantur, sed in omnibus aliis quoque Ecclesiis peragantur, hunc ritum ubique observari, sub gravi animadversione mandat S. Synodus, ac nominatim Illustrissimus (o) ac Reverendissimus (o) Archiepiscopus (o) Colocensis (i), et Zagrabiensis (i), qui hucusque antiquo suo ritu utebantur . . .“

⁶⁴ Isp. Peterffy, Sacra Concilia . . . Hungariae II, 222.: „Anno 1625. orta est controversia cum Joanne Telegdi archiepiscopo Colocensi, et administratore episcopatus Nitriensis: Occupata enim per Turcas provincia sua, utebatur pallio archiepiscopali Telegdius Nitriae, juris alias Strigoniensis metropolitanae. Quaesita Romae Pontificis, ac sacrae Rituum Congregationis sententia, pro Pazmano dictum est“

⁶⁵ Isp. Farlati, Illyr. sacr. V, 562.

sinodu iz g. 1634. naprosto ukinuo, premda se u njoj mnogo dobrih ustanova nalazi (glede sjemeništa, nemoćišta, otudjivanja crkv. imovine i dr.). Ako je u zagrebačkom misalu i brevijaru i bilo pogriješaka, valjalo ih je ispraviti, kako je to kasnije (g. 1687.) biskup Borković učinio, a nije trebalo sam obred, koji je dobar i bez mane, naprosto ukinuti i osuditi. Ovo su sigurno bili razlozi, zašto oci (biskupi, kanonci), držeći se pravila u cap. 3. X. 1, 5,⁶⁶ nisu proveli bullu Urbana VIII., nego su ostali vjerni starom obredu.

Da je tomu zaista tako bilo, pokazuje slijedeće: sinoda zagrebačka za biskupa Borkovića g. 1673. potvrdila je u cijelosti sinodu Ergeljskovu,⁶⁷ daklem i stari obred; sinoda za biskupa Mikulića g. 1690. potvrdila je izrijeком stari obred u stolnoj crkvi;⁶⁸ u izdanju zagreb. sinoda, što ga je g. 1766. priredio b. Thauszy nalazi se na koncu pogl. 7. sinode III. (II.) Borkovićeve primjedba, iz koje se vidi, da su još i druge sinode stari obred potvrdile, a sv. Stolica da je na nj pristala.⁶⁹ Tako-

⁶⁶ Upitno mjesto glasi: „Si quando aliqua tuae fraternitati dirigimus, quae animum tuum exasperare videntur, turbari non debes (p. d.). Qualitatem negotii, pro quo tibi scribitur, diligenter considerans, aut mandatum nostrum reverenter adimpleas, aut per litteras tuas, quare adimplere non possis, rationabiliter praetendas, quia patienter sustinebimus, si non feceris, quod prava nobis fuerit iusinatione suggestum“.

⁶⁷ Cap. 7. (Constitt. syn. Eccl. Zagrab. pag. 139.): „Synodus Erghehana, Draskovichiana, et Vinkovichiana, ac praecedens 1669. Borkovichiana confirmatur“. Isp. cap. 5. sinode Borkovićeve iz g. 1687. (Constitt. syn. Eccl. Zagrab. pag. 144.): „... Ideo ejusdem sancti Josephi festum foro et Sancti Quirini Episcopi Sisciensis et Martyris itidem festum choro Ecclesiae Cathedralis tantum sub ritu solemniori; Sanctorum vero Antonii de Padua, Ignatii de Loyola, et Francisci Xaverii sub ritu festi simplicis, lectionibus et orationibus ex Romano Breviario desumendis et in fine Zagrabiensis Breviarii imprimendis, reliquis vero Antiphonis, Hymnis et responsoriis ex Zagrabiensis applicandis, celebranda eadem Sancta Synodus decrevit“.

⁶⁸ Cap. 5. § 1. (Constitt. syn. Eccl. Zagrab. pag. 152.): „Ideo, ut uniformitas in eorum (t. j. sacramentorum) administratione servetur, omnes rituali Strigoniensi (donec Zagrabiese typis edatur) utentur; ita et alia omnia ceremonialia juxta Ritum Romanae Ecclesiae peragant, sublatis quibuslibet aliis adscititiis ceremoniis: salvis interea omnibus ritibus et ceremoniis Cathedralis Ecclesiae nostrae, in qua etiam deficiente propria rubrica, juxta rubricas Romanas statuitur progrediendum“.

⁶⁹ Constitt. syn. Eccl. Zagrab. pag. 139. (nota): „In his tribus Synodis actum fuit de retinendo Ritu veteri Ecclesiae Zagrabiensis, quem sedes Apostolica justis ex causis aprobavit et confirmavit“. Tomu dodaje Vrhovac u svom izdanju u opasci: „Vestigia Synodorum Draskovichianae, et Vinko-

djer Peterffy veli u uvodu sinode Trnavske iz g. 1633., da je sv. Stolica konačno pristala na pridržanje starog obreda.⁷⁰ Farlatijev dokaz,⁷¹ da je biskup Ergeljski u stolnu crkvu uveo rimski obred, vrlo je slab, pošto se temelji jedino na nekom velikom svesku, koji je nosio naslov „Psalterium chorale secundum consuetudinem S. Romanae Ecclesiae“. Ta je knjiga nekoć bila, nu danas je se jedva tko sjeća.

Posve je isključeno, da bi toliki vrijedni i pobožni biskupi u toj mjeri neposlušni bili naprama sv. Stolici, da su prezrevši rimske strijele usudili se uvesti jednom dokinuti i prekinuti stari obred. Pogotovo je to nepojmljivo za Borkovića, koji je iste godine, kad je izišla bulla Urbanova, u Rimu u zreloj dobi (38 godina) na naukama boravio. Taj isti Borković objelodanio je god. 1687. kao zagrebački biskup novo popravljeno izdanje starog brevijara zagrebačkoga. Ima li se sve ovo pred očima, mora se zaključiti, da je sv. Stolica u istinu — dobiv bolje informacije — konačno pristala na stari obred.

Što se tiče zaključaka Trnavskih sinoda o uvođenju rimskog obreda, to im je svojedobno zakonito prigovoreno. Proti zaključku sinode Trnavske iz g. 1633. prosvjedovao je na samoj sinodi vel. prepošt zagrebački Benedikt Vinković, kada je opazio, da zastupnik biskupa i kaptola (naime Tomko Mrnavić) svoj mandat ne vrši; prosvjedovala je proti tom zaključku i sinoda

vichianae adusque non comparuerunt . . . in Borkovichiana de anno 1669. de Ritu refinendo nihil actum fuisse ex Decretis ejusdem synodi apparet, de quo autem in Vinkovichiana, et Draskovichiana tractatum fuerit, in defectu instrumentorum definire impossibile est. Id certum, quod allegatae Apostolicae approbationis, et confirmationis nullum documentum acceperimus, dum in S. Canonica Visitatione Ecclesiae, et Capituli Cathedralis versati sumus . . .“ — U izdanju Tauszy-jevom i Vrhovčevom označena je ova sinoda kao III. Borkovićeve, dok je u istinu II. Borkovićeve: vd. J. Barlèa, Naše diecezanske sinode (Bog. Smotra IV, 271 ss.).

⁷⁰ Peterffy, l. c. II, 322 s.: „Sola zagrabiensis dioecesis candidae vetustatis tenacior, inito dioecesano concilio ab Urbano Papa, Bulla Apostolica postea castigato, voce, scripto, et consuetudine a prima sui origine non interrupta, reclamavit, nihil a coepto dudum ritu, Roma demum aequis ex causis consentiente, avelli aut mutari hodieum voluit“.

⁷¹ Farlati l. c. V. 570.: „Ritum Romanum non solum in dioecesim universam, sed etiam in aedem cathedralem receptum fuisse, et per aliquot annos obtentum argumento esse potest praegrande volumen, quod adhuc extat, hoc titulo inscriptum: Psalterium chorale secundum consuetudinem Sanctae Romanae Ecclesiae“.

zagrebačka pod Ergeljskijem g. 1634.⁷² Proti zaključku sinode Trnavske iz god. 1638.⁷³ te sinode Trnavske iz god. 1648.⁷⁴ ogradili su se zastupnici biskupa i kaptola. Ove prosvjede i ograde proti rimskom obredu mora i biskup Vrhovac priznati dostatnima i valjanima, kada su mu dostatni i valjani u pogledu naslovnih biskupa i zajedničkog sjemeništa.⁷⁵

Na taj način održao se je stari obred u stolnoj crkvi, te je u njoj vladao sve do god. 1788. Spomenute godine izdao je Vrhovac povodom naloga vladareva (Josipa II.)⁷⁶ dne 5. listopada odredbu, kojom se u stolnu crkvu uvodi rimski obred.⁷⁷

⁷² Constitt. syn. Eccl. Zagrab. pag. 134.: „Eadem Synodus Nationalis de abolendis peculiaribus Ecclesiarum ritibus, ac introducendo per omnes Ecclesias Ritu Romano decernit. In quo quidem negotio cum Nuntius pro hac dioecesi, ut praemissum est, missus, se pari, qua praemissum est, methodo contra principalium suorum mentem gessisset; atque viso praejudicio, consideratis item efficacissimis pro hac Ecclesia rationibus, praedictus Reverendissimus Episcopus Quinque-Ecclesiensis, et Praepositus Major huius Ecclesiae Zagrabiensis solemniter et protestatus fuisset et contradixisset; Eapropter in hoc quoque puncto statuit S. Synodus, Suam Sanctitatem debite requirendam esse: demum juxta resolutionem Suae Sanctitatis, quam Synodus sperat sibi propitiam fore, agendum; Interim autem Ritus Ecclesiae huius a IV et amplius saeculis observatos retinendos esse“.

⁷³ Constitt. syn. Eccl. Zagrab. pag. 96.: „Ego Franciscus Janchevich, Lector, et Canon. Eccl. Zagrab. nomine Reverendissimi Episcopi et Capituli Zagrab. consentiens omnibus, salvo, quod super ritu Zagrab. Sua Sanctitas requiratur“.

⁷⁴ Constitt. syn. Eccl. Zagrab. pag. 106.: „Ego Georgius Rattkay, Lector, et Canonicus Zagrabiensis, nomine Reverendissimi Episcopi, et Ven. Capituli Zagrabiensis, salvis ejusdem consuetudinibus subscripsi“.

⁷⁵ Sinoda u Trnavi g. 1630. cap. 5. zaključila je, da se pokretna imovina prelata, koji umru bez oporuke, upotrebi za zajedničko sjemenište. Sinoda u Trnavi g. 1633. cap. 13. zaključila je zamoliti vladara, neka bi naslovne biskupije podijelio samo ugarskom kleru. Proti ovim zaključcima prosvjedovala je zagrebačka sinoda iz god. 1634., a već prije na samom saboru B. Vinković. Te prosvjede smatrao je Vrhovac pravovaljanima, kako se vidi iz Statt. Capit. tit. 2. cap. 1 (Dekreti vizite g. 1794. i g. 1800.). Na toj činjenici osniva se dokazivanje kaptola u tekstu.

⁷⁶ Nalog (dd. 30. listopada 1787.) glaslo je: „Inzwischen ist jedoch neuernannten Agramer Bischof (t. j. M. Vrhovcu) aufzutragen, dass er sich gleich bei seinem Antritte der geistlichen Verwaltung seines Bisthums angelegen sein lasse, den angeblichen veralteten Ritus aus dem Chor seiner Cathedral-Kirche zu beseitigen, und dafür den in der lateinischen allgemein bestehenden Gregorianischen einzuführen“.

⁷⁷ Zadnji put služilo se u stolnoj crkvi po starom obredu dne 11. listopada 1788.

Istina je, da je kaptol na to pristao, nu njegova privola ne može se smatrati zakonitom i valjanom. Ono 8 članova, koji su tada kaptol sačinjavali,⁷⁸ pristalo je na rimski obred jedino radi vladareva naloga. Njihova privola može se nazvati zakonitom i slobodnom samo onda, ako se može nazvati slobodnim pristajanje kaptola na redukciju svojih članova sa 28 na ciglih 8. Kaptol sveden na 8 članova morao je napustiti stari obred već i zato, što je ovaj iziskivao mnogo osoba, a tih više nije bilo, pošto su klerici otpravljeni u Peštu, a prebendari zaposleni u duhovnoj pastvi. Kada je g. 1790. uspostavljen prijašnji broj kanonika,⁷⁹ ubrzo je kaptol tražio, da mu se povрати stari obred. Biskup (Vrhovac) je često kušao, da od kaptola ishodi privolu za rimski obred, ali mu to nije nikada uspjelo. Ovi njegovi pokušaji najbolje dokazuju, kako nije ni sam smatrao zakonitom, valjanom i dostatnom onu privolu iz g. 1788. Pošto daklem kaptol nije nikada, kako treba, privolio na rimski obred, — a njegova je privola prema jasnoj ustanovi bulle Pija V. „Quod a nobis“ za to neophodno nužna — moraju se dekreti vizite, ukoliko propisuju rimski obred u stolnoj crkvi, smatrati protupravnima i protuzakonitima.

c) *Razlaganje Vrhovčevo.* Stari obred stolne crkve zagrebačke istovetan je s obredom, koji je od pamtivijeka postojao u svim crkvama „Ugarske“⁸⁰ sve do god. 1630., ako se apstrahira od razlika, što ih je bl. Augustin Cazzotti iz dominikanskog misala i brevijara u zagreb. obred unijeo. Na narodnoj

⁷⁸ Rješenjem vladarevim od 3. ožujka 1787. bilo je općenito određeno, da u metropolitanskim kaptolima ne smije biti više od 12 članova, a u biskupskima više od 8 članova; zborni kaptoli imali su naprosto iščeznuti. Prekobrojne članove valjalo je ili umiroviti (t. zv. „jubilati“), ili u druge kaptole premjestiti. Vrhovac, kao najmladji zagreb. kanonik, trebao je da seli u Steinamanger (Sabaria). Rješenjem od 26. studenog 1787. uređen bi napose zagrebački kaptol, a to je rješenje morao novi biskup (Vrhovac) provesti, što je i učinio. Josip II. naložio je, da se upravo na zagrebačkom kaptolu najprije provedu njegove odredbe, valjda stoga, što je o njem nepovoljno izviješten bio (tako barem naslućuje Vrhovac). Prijedor kaptola sa kanonikom Ivanom Sibarićem (kasnijim vel. prepoštom) o diobi prihoda još je više vladara u tom utvrdio. Pri ostalim kaptolima nije došlo do provedbe ove Josipove reforme. Kaptol je u parnici (bez temelja) spočitnuo Vrhovcu, da je odveć žurio se provedbom vladareve odredbe.

⁷⁹ Rješenjem od 28. siječnja 1790. opozvane su općenito promjene uvedene po Josipu II.

⁸⁰ Vrhovac (i Kaptol) obuhvaćaju izrazom „Hungaria“ i našu domovinu.

sinodi držanoj pod primasom kard. Pazmany-jem u Trnavi god. 1630. zaključeno bi, da se u sve crkve „Ugarske“ uvede rimski obred, ako sv. Stolica na to pristane, da se pridrže posebni sveci (festa propria).⁸¹ Pošto je sv. Stolica na to privoljela i odnosni zaključak sabora potvrdila, zahtijevao je primas god. 1632. od svih biskupa, da ga provedu.⁸² Na saboru u Trnavi god. 1633. zaključeno je bezuvjetno, da se rimski obred u sve crkve uvede, te je biskupima naloženo, neka proti neposlušnima najteže kazne uporave.⁸³ Biskupijska sinoda zagrebačka

⁸¹ Cap. 1. (Constitt. syn. Eccl. Zagrab. pag. 51): . . . si (t. j. S. Sedes) huiusmodi Regni Sanctorum Tutelarium officia, ac missas suis festis, ac temporibus celebranda admiserit, decernit S. Synodus, se quoque Romanae Ecclesiae conformare, ac relicto veteri suo Strigoniensi Breviario ac Missali, Romanum amplecti, et juxta ritum Romanum in Ecclesia psallere, et officium divinum decantare“.

⁸² Peterffy, l. c. II., 323.: „Mandatum de Romano ritu a Suffraganeis recipiendo. Meminisse Vestra. Rev. Dom. potest superiorum annorum curriculum, in recitatione divini officii in Ecclesia Hungarica, Praelatos quidem omnes Romanum Ritum secutos: paucis duntaxat minorum ordinum clericis, veterem Strigoniensem ordinem retinentibus. Ut igitur in omnibus Ecclesiis uniformis Dei cultus vigeat, ac Matri et Matrīci Romanae Ecclesiae conformemur universi, nec ad arbitrium, capita Ecclesiarum et membra discreparent, votis concordibus in Synodo Provinciali constitutum fuisse, ut Praelatorum Ungariae, adeoque Romanae Ecclesiae usum, caeteri omnes in Hungaria sequerentur. Atque etiam ut sanctorum Hungariae Patronorum officia majori dignitate peragantur, a Sede Apostolica ex ipso Synodo petivimus, ut autoritate Pontificia, propria Sanctorum Ungariae officia approbarentur. Quod cum Divino beneficio, perfectum jam omnino sit, accedenteque Sedis Apostolicae consensu ac confirmatione, ea officiorum ac Missarum recitatio, non solum in Metropolitana Ecclesia nostra Strigoniensi, sed etiam in plerisque aliis Ecclesiis Hungaricis in usum et praxim recepta inveniat: hortamur ac monemus D. V. R., ac nihilominus serio etiam committimus, ut in ea quoque sua Ecclesia N. hunc morem psallendi ac recitandi Divina officia ac Missas, sedulo recipi mandet, ac procuret. Qua in re id facturam V. R. D., quod disciplina Ecclesiastica postulat, uniformisque psallendi ac preces Deo exhibendi ratio exigit, non ambigimus. His R. D. feliciter valere desideramus. Sellyae 14. Augusti Anno 1632.“

⁸³ Cap. 9 (Constitt. syn. Eccl. Zagrab. pag. 64): „Cum juxta decreta sanctae Synodi Tridentinae Sess. 24. cap. 12. de reformat. Synodus Provincialis, anno 1630. Tyrnaviae celebrata, decreto primo sanxerit, receptionem romani Ritus in divino officio, atque etiam de facto in Ecclesia Metropolitana Strigoniensi, aliisque pluribus Ecclesiis practicetur: Reverendissimos Dominos Ordinarios obligat haec Sancta Synodus, ut in suis quoque Ecclesiis recipi, et practicari faciant, superatis omnibus difficultatibus. Quocirca et suaviter, et poenis etiam, censurisque ecclesiasticis, immo si opus sit, privatione et ejectione ex Capitulo omnes cogant ad uniformitatem hanc Ecclesiae Romanae observandam“.

držana pod b. Ergeljskijem god. 1634. zaključila je obratiti se glede te stvari na sv. Stolicu, a dotle da se stari obred pridrži.⁸⁴ Bullom (brevom) Urbana VIII. „Exponi Nobis“ od 28. rujna 1635. ukinuta bi zagrebačka sinoda, stari bi obred osudjen i podjedno naloženo, da se rimski ima rabiti. Na to je biskup Ergeljski rimski obred uveo kako u stolnu crkvu tako u ostale. Njegov nasljednik B. Vinković uspostavio je stari obred. Sabor u Trnavi iz god. 1638. obnovio je propis prijašnjih sabora, te napose zagrebačkom (i kaločkom) biskupu naložio, da ga imade provesti.⁸⁵ Jednako je i sabor u Trnavi g. 1648. ukrotio obdržavanje rimskog obreda u svim crkvama.⁸⁶

Ne koristi pozivati se u svrhu obrane starog obreda na izuzetak sadržan u bulli Pija V. „Quod a nobis“. Bulla govori o obredu, koji je hvalevrijedan, nezabranjen, nezabačen i neosudjen, dok je obred zagrebački dokinut i zabranjen po saborima u Trnavi g. 1630., 1633., 1638. i 1648., a po sv. Stolici (Urbanu VIII.) kao pogrješan osudjen i zabačen. Tom obredu manjka i stalnost, jer ga je kaptol često po svojoj uvidjavnosti mijenjao; medju ostalim snizio je (s neznatnim iznimkama) broj lekcija sa 9 na 3. Na takav nestalan i promjenljiv obred nije Pijo V. odnosnom svojom iznimkom smjerao.

Dato, non concessio, da iznimka bulle Pija V. vrijedi za zagrebački obred, ne može se kaptol na nju pozivati, jer je god. 1788. rimski obred u stolnu crkvu uveden s privolom kaptola, koju činjenicu i sam priznaje.

Povrh svega najvažnije je, da se g. 1794., kada su izdani dekreti vizite, nije radilo o uvedenju rimskog obreda, pošto je isti po priznanju sviju u to vrijeme u stolnoj crkvi vladao. Radilo se dakle samo o tom, da se rimski ne dokine. Postoji li pako jednom rimski obred, može ga ukinuti samo sv. Stolica. Biskup i kaptol, ma i sporazumni bili, ne mogu ga ukinuti.

*d) Dekreti vizite iz g. 1800.*⁸⁷ Ustanove dekreta vizite iz

⁸⁴ Vd. cit. u op. 72.

⁸⁵ Vd. cit. u op. 63.

⁸⁶ Cap. 1. (Constitt. syn. Eccl. Zagrab. pag. 97.): „Igitur constitutum habetur in Synodo anni 1630. Sedisque Apostolicae auctoritate stabilitum, ut in omnibus Ecclesiis officium divinum, ritusque, et ceremoniae Romano more fiant; sicubi defectus eatenus reperiatur, sepositis quibusvis aliis considerationibus, observetur decretum Synodi, et Sedis Apostolicae“.

⁸⁷ Uvod Decret. de choro et ritu i § 1., Statt. Capit. tit. 4. cap. 2., Statt. Praebend. tit. 3. cap. 1. 2.

g. 1794., u koliko propisuju rimski obred, ušle su nepromijenjene u one iz g. 1800.⁸⁸ Ispali su oštri izrazi, kojima se osuđivao stari obred i postupak onih, koji su ga usprkos zabrane sv. Stolice opet uveli i rabili. Podjedno je u velike ublažena forma kaznene sankcije.⁸⁹

e) *Osvrt.* Sve da i nije g. 1794. rimski obred već u stolnoj crkvi vladao, ne bi Vrhovac drugačije postupati mogao u stvari, nego što je postupao. S jedne je strane imao tolike jasne i odlučne uz odobrenje vrhovne crkvene vlasti stvorene odredbe, a uz to i posebno za konkretni slučaj izdano rješenje sv. Stolice; s druge strane nije bilo ni traga kakovoj kasnijoj dozvoli ili odobrenju starog obreda. Još manje je moglo biti govora o uskrisenju starog obreda.

Za biskupa Ergeljskoga proglašen je breve Urbana VIII. „Exponi Nobis“ za cijelu biskupiju zagrebačku.⁹⁰ Dobivši breve,

⁸⁸ Prešao je u njih i breve Urbana VIII. „Exponi Nobis“. Kaptol je prigodom pregovora sa Vrhovcem g. 1800. želio i molio, da bi se breve ispustio iz dekreta vizite, na što Vrhovac nije htio pristati. Konačno je kaptol od tog zahtjeva odustao.

⁸⁹ Prvobitna sankcija (Uvod Decret. de choro et ritu) glasila je „... districte prohibentes, ne quis cassatam, annullatam aboliti Ritus causam denuo deffensare, vel quoquo modo Verbo, aut Scripto suscitare, vel denique Ritum Romanum, aut Bullam ipsam sugillare, et huiusmodi mediis, vel propriis factis Ordinationes Altiores, et Nostram transgredi, aliosque turbare, et in transgressionis partem vocare praesumat, alioquin quisquis ille sit, nisi post Paternam Nostram admonitionem respuerit, noverit in se poenis a Lege in Inobedientes, Contumaces, Mandatorum Apostolicorum Contemptores, de Haeresi, aut Schismate suspectos latis, aliisque poenis arbitrariis animadvertendum“.

⁹⁰ Vd. Acta Cap. Ant. fasc. 95. nr. 3.: „Nos Franciscus Erghelius Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus Zagradiensis, Beatissimae Mariae Virginis de Topuzka Abbas Commendatarius, ac Sanctissimae Caesareae Regiae Majestatis Consiliarius. Universis et singulis Reverendissimis, Reverendis et Venerabilibus Capitulis, Praepositis, Archidiaconis, Vice Archidiaconis, Praebendariis, Parochis, Capellanis, et aliis omnibus Dioecesis nostrae personis Ecclesiasticis. Salutem et Paternam benedictionem. Noverint Dominationes Vestrae, Sanctissimum Dominum Urbanum Octavum Universalis Ecclesiae Papam etc. super recipiendis, in Ecclesia hac, et tota dioecesi Zagradiensi Missali et Breviario ritumque Romano sese clementissime resolvisse, ac super iis sub sigillo Piscatoris breve Apostolicum in haec verba ut sequitur extradidisse: Urbanus Papa Octavus (slijedi doslovno breve „Exponi Nobis“). Quod breve Apostolicum nos qua decet reverentia et observantia acceptando, et executioni mandando, nuper die nempe decima septima huius mensis convocato Venerabili Capitulo Cathedrali nostro

što ga je Tomko Mrnavić osobno iz Rima donijeo,⁹¹ sazvao je biskup dne 17. studenoga 1635. kaptol u dvor i tamo mu breve

in Camera audientiae Palatii nostri, per Reverendum Dominum Andream Ottanzium Archidiaconum Chasmensem et Prothonotarium Apostolicum ad intelligentiam omnium eorundem publice legi, intimari et insinuari fecimus. Nunc vero de verbo ad verbum transumptum sub sigillo nostro Authentico et manus nostrae subscriptione ad Valvas Cathedralis huius Ecclesiae affigentes, ad omnium et Universorum notitiam, dictas Apostolicas litteras notificamus et publicamus in virtute Sanctae obedientiae vobis committentes et mandantes, ut juxta continentias eorundem litterarum Apostolicarum Breviarium Romanum et Missale, ritumque Romanum (Zagrabiensi postposito) recipiatis, non solum in Ecclesia Cathedrali hac Zagrabiensi, verum etiam in aliis cunctis, et universis Dioecesis nostrae Ecclesiis, tam in choro quam extra chorum Romanum ritum statim post expletum quatuor septimanarum spatium, a die hodierna computando observetis. Secus nullatenus facturi. Datum ex Palatio nostro Episcopali Zagrabiensi die Vigesima Novembris, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Tricesimo Quinto. Franciscus Episcopus Zagrabiensis m. p.* — Na naledju: „Anno Domini 1635. in Vigilia S. Thomae Apostoli Venerabile Capitulum Zagrabiense, medio Reverendo Dominorum Ambrosii Jazkaii Praepositi Chasmensis et Casparis Verbanovich Custodis Canonicatorum Ecclesiae Zagrabiensis, coram nobis personaliter constitutorum, introscriptis litteris Apostolicis, sicuti antea, ita et nunc debitam obedientiam et reverentiam exhibendo, ritum et officium Romanum acceptaverunt: petentes a Nobis ut nos terminum aliquem competentem pro acquirendis libris ad dictum officium et Ritum Romanum in Ecclesia Cathedrali Zagrabiensi peragendum necessariis eidem Paternae daremus. Et quia justum petere videbantur, idcirco nos pro acquirendis et apportandis ad officium et ritum Romanum peragendum libris necessariis, Festum Paschae proxime adfuturum pro competenti termino Venerabili Capitulo Choroque Zagrabiensi, ac Praebendariis ejusdem chori; nec non aliis omnibus in praesenti affixa specificatis dedimus et assignavimus, ac de praesenti damus et assignamus. Franciscus Episcopus Zagrabiensis m. p.“

⁹¹ Vd. list R. Levakovića od 23. travnja 1642. na biskupa B. Vinkovića (Kukuljević, Književnici u Hrvata iz prve polovice XVII. vijeka. Zagreb 1869. Prilog br. 38.): „Boym se da hochie stogod doyti na Capitulum i Gozpodu Canonike, eoquod Breve Apostolicum publicatum sit circa Breviarium Romanum et alia, a ne executioni demandatum; niti ye vrhu toga Papae supplicatum. Quia autem tanto tempore neglecta Sententia in Brevi praescripta, nec non poena ibidem expressa spreta, chiudno owde zato sepchiu, i daj Boshe, da se ne pride na Interdictum, i stogod gore. Jati zam dozta odgovoril, chinechi neznati za Breve Apostolicum, quod Dominus Tomcus attullerat, ali oni nahode registratum. Nistarmanye ako nebude od tude koga podbodavcza, nechie drugo biti. Zastosam ya rekel, da morebiti, morte praepeditus Dominus Tomcus et Episcopus non potuerunt publicare, ali da je poginulo Breve, ter da neznaju zanye. Treba bi dakle remedium wzeti kolko perwo, et consulere omnibus quae evenire possent. A rekalsam na rechi Gozp. Burichiu stobize moglo uchiniti“.

proglasio. Dne 21. studenog 1635. proglasio ga je cijeloj biskupiji, odredio da se prepis breva pribije na vrata stolne crkve. Kao rok, kada u krjepost stupa, naznačio je vrijeme od 4 tjedna iza proglašenja. Taj je rok dne 20. prosinca 1635. na zamolbu kaptola produljio do Uskrsa 1636., kako bi se donle mogle nabaviti potrebite knjige.

Ergeljski bio je pristaša rimskog obreda. Pokazuje to list Pazmany-jev od 8. prosinca 1635., u kojem ga kori, što je zagrebačkoj sinodi iz g. 1634. dopustio, da se izjavi proti njevovoj (biskupovoj) volji za stari obred.⁹² Najjasnije se pako to vidi iz samog breva Urbana VIII., gdje se izrijeком veli, da je Ergeljski molio za uvođenje rimskog obreda.⁹³ Na sinodi zagrebačkoj g. 1634. držao se pasivno, žacajuć se otvoreno oprijeti kleru i napose kaptolu, koji je odlučno pristajao uz stari obred.⁹⁴ Kada je iz Rima primio nalog, da uvede rimski obred, umah je breve proglasio kaptolu i biskupiji. Nakon izminuća zadnjeg roka (Uskrs 1636.) sigurno se poskrbio, da se rimski obred napose u stolnoj crkvi praktično vrši. Veliki svezak, što ga je još Farlati vidio, svjedoči za praktičnu porabu rimskog obreda pri koralnoj službi u stolnoj crkvi.⁹⁵ Novi pravilnik o koralnoj

⁹² Acta Cap. Ant. fasc. 95. nr. 4.: „Binas Rev. D. V. litteras, intra hos proximos quindecim dies accepi, in quibus mihi multa admiratione digna occurrerunt. Primum est, quod R. D. V. scribit in Synodo Dioecessana se non consensisse, ad irritandum Statutum Provincialis Synodi de Ritu Romano recipiendo. Nam sicut in Synodo Provinciali, nulli vocem definitivam habent, nisi soli Episcopi, ita in Dioecessana Synodo, solus loci Ordinarius habet auctoritatem statuendi et ordinandi, quae opportuna sunt. Reliqui autem, sive Canonici sive Plebani idcirco tantum intersunt, ut informationes dare possint Ordinario, et ut mandata sui Ordinarii reverenter intelligant. Cum igitur sola vestra Rma Dominatio habuerit jus in Dioecessana Synodo determinandi et ordinandi, quod secundum Deum, et jura Canonica utile judicavit, nec potuit nec debuit in praejudicium juris Episcopalis admittere, ut contra aut praeter voluntatem suam quidquid a reliquis Clericis, cuiuscumque gradus, in Synodo Dioecessana ordinaretur“.

⁹³ Bull. Rom. T. VI. P. 2. pag. 89., Statuta Capit. etc. Zagreb 1912. pag. 149.: „Quapropter cum . . . et Ven. Frater Episcopus Zagrabienensis litteris ex eius ad Ven. etiam Fratrem Episcopum Bosnensem ejus Coadjutorem datis, pro introductione dicti Ritus Romanae Ecclesiae instet . . .“

⁹⁴ U listu na kaptol (Acta Cap. Ant. fasc. 95. nr. 2.) izvješćuje B. Vinčković, da je odošlanik Tomko Mrnavić na Trnavskoj sinodi g. 1633. izjavio, da ne ima mandata zauzeti se za stari obred. Jamačno i nije takav mandat imao sa strane biskupove.

⁹⁵ Vd. cit. u op. 71.

službi u stolnoj crkvi, od 17. pros. 1784. izradjen po odboru kaptolskom, a potvrđen po kaptolu i biskupu, priznaje, da je u doba Ergeljskovo u stolnoj crkvi neko vrijeme stari obred zamijenjen bio rimskim.⁹⁶

Iza njegove smrti ubrzo je stari obred opet zavladao u stolnoj crkvi. God. 1638. morao je sabor u Trnavi naložiti biskupu zagrebačkom (B. Vinkoviću), neka pribavi poštovanje zaključcima o rimskom obredu,⁹⁷ a već prije opominjao ga je gjurski biskup Juraj Drašković u tom pravcu listom od 15. lipnja 1637.⁹⁸ Bit će da je kaptol umah iza smrti Pazmanyjeve († 9. ožujka 1637.) i Ergeljskove († 13. travnja 1637.) sede vacante uskrisio stari obred, tako da je rimski obred u stolnoj crkvi rabio samo godinu dana. Biskup Vinković, ako i nije (po svoj prilici) sam uzeo stari obred u stolnu crkvu, svakako je svojom zaštitom mnogo doprinijeo njegovom održanju. Primjer kaptola prirodno je u početku utjecao na ostali kler, nu nije mogao zapriječiti, da se je rimski obred tijekom vremena sve više ustaljivao i konačno isključivo izvan stolne crkve zavladao⁹⁹.

Glasom primjedbe, koja se nalazi u Tauszyjevom izdanju

⁹⁶ Vd. Acta deputationis per Venerabile Capitulum, sub praesidio Illmni et Rmni D. Praep. Majoris, et Vicarii Generalis, fine elaborandi systematis relate ad officaturas Cath. Eccl. Zagradiensis ordinata 17. Dec. 1784. (Nađb. Arkiv XV. A. v. VI.): „Ritus noster, quia aetatem Tridentini superat, privilegiatum esse dici debet, Patres nostri et doctrina et pietate conspicui nihil in eo unquam innovantes religiosissime per tot saecula conservarunt, nec nisi suscitata per Pazmanum tempestate ad tempus intermissum, quam primum licuit, reassumpserunt, et ad nos usque propagarunt“.

⁹⁷ Vd. cit. u op. 63. — Kaptol je na tom saboru po svom odaslaniku izjavio, da se glede rimskog obreda pita sv. Stolica (vd. cit. u op. 73.), ali se nije iz lako shvatljivih razloga još ni g. 1642. (vd. list Levakovićev cit. u op. 90.) u toj stvari u Rim obratio.

⁹⁸ Vd. Acta Cap. Ant. fasc. 99. nr. 2.: „Hac occasione fraterne monitam vellem R. D. V., cum Deus gubernacula Ecclesiae Zagrab. R. D. V. tradiderit, deducit in effectum Synodale decretum de acceptando Ritu Romano, quod certe tandem aliquando fieri debebit. Primo quidem mirum quid videbitur nonnullis, sed fracta glacie, ac jucundum apparebit. Maximi semper facere oportet conformitatem illam et communionem uni Deo, una et eadem formula preces et laudes adhibendi. Superiori anno curaveram excudi Rituale, Romano conformatum, addita interrogationibus lingua Croatica: non esset abs re, si idem R. D. V. pro sua Dioecesi curaret. Puto librum illum a R. D. V. visum, transmiseram enim nonnullis Zagrabiam“.

⁹⁹ Vd. cit. u op. 68.

zagrebačkih sinoda na koncu 7. pogl. Borkovićeve II. sinode (iz g. 1673.), raspravljale su još i druge zagrebačke sinode (osim Ergeljskove) o starom obredu, te zaključile, da ga valja pridržati.¹⁰⁰ Za sinodu pod Borkovićem iz g. 1669. očito je iz akata, da nije raspravljala o starom obredu. O čem su raspravljale sinode pod Draškovićem i Vinkovićem, ne znamo, pošto su akti propali, ali nije vjerojatno, da su se izjavile za stari obred. Draškovićeve sinoda nije zato imala povoda, a Vinkovićeve se nije mogla usuditi, da za života Urbana VIII. i dok je još tako svježa bila uspomena na njegov breve „Exponi Nobis“ i sudbinu Ergeljskove sinode, javno zabaci rimski obred.¹⁰¹ U koliko pako ta primjedba u svom drugom dijelu izriče, da je sv. Stolica iz pravednih razloga odobrila i dozvolila stari obred, sadržl očevidno izvraćanje, pošto je upravo protivno istina, t. j. da je sv. Stolica osudila i zabranila stari obred. Želja za obranom starog obreda pod svaku cijenu rodila je tu primjedbu. Peterffy-jev navod o¹⁰² potvrdi starog obreda po sv. Stolici osniva se na ovoj primjedbi, a tako i prikaz Krčelićev, samo što on još više zastranjuje, te samog Urbana VIII. proglašuje zaštitnikom starog obreda.¹⁰³ Kako je u nazočnoj stvari mašta i bajka bujno cvala, pokazuje takodjer zapisnik kaptol-

¹⁰⁰ Vd. cit. u op. 69.

¹⁰¹ Isp. Farlati, l. c. V, 375: »Anno igitur 1638. die instituta omnes, qui vocati fuerant, adfuerant. Nullum decretum condidit, quod sibi (naime Vinković) fortasse non licere putabat, antequam collatum sibi episcopatum Pontifex maximus approbaret; sed quae ante aliquod annos Franciscus Forgachius Archiepiscopus et Primas Strigoniensis in concilio nationali Tyrnaviensi (god. 1611.) de fide, de cultu divino, de administratione sacramentorum, de disciplina, ecclesiastica sapienter pieque sanciverat, promulgari et accurate observari iussit.« Sinoda Vinkovićeve nije držana 1638. već 1642., kako je dokazao J. Barlè: Naše diecezanske sinode (Bog. Smotra IV, 266).

¹⁰² Vd. cit. u op. 70.

¹⁰³ Krčelić, Histor. Cathedr. Eccl. Zagreb. Continuatio, pag. 231.: »Vinkovichius Tridentino insistebat, et dum non audiretur, protestatus, ad papam provocavit; sciebat enim Breviarium caeterosque ritus Zagrabien-sis Ecclesiae, Romae saepius discussos, probatosque. Quos ultro Urbanus ipse firmavit, sic nihilominus, ut et Romanos sequi volenti liceat; ex quo successive processit, ut in una cathedrali Basilica ritus veteres, et Breviarium cum Missali observarentur, a privatis sacerdotibus Missae cum Breviario Romano in usu forent, quod sub Borkovich Episcopo, ut infra dicturi stabilitum; parte 2.a de ceremoniis Ecclesiae huius plura.« — Krčelić se ovdje drži metode Levakovićeve. Vd. list Levakovićev u op. 91.

ske sjednice držane pod Vrhovcem 8. svibnja 1790. U njoj pala je izjava, da je neka zagrebačka sinoda pod kaznom izopćenja zabranila dokinuće starog obreda.¹⁰⁴

7.) Svagdanja služba Božja u koru. a) *Dekreti vizite iz g. 1794.*¹⁰⁵ Služba Božja u koru poglavita je dužnost kanonika, a sastoji se u tom, da imadu svi svaki dan cijelu službu Božju u koru osobno obavljati.

b) *Razlaganje kaptola.* Osnivači kaptola u „Ugarskoj“ nisu ih utemeljili jedino i poglavito za službu u koru, već u prvom redu za javne službe. Zato i zauzimaju kaptoli u „Ugarskoj“ prva mjesta kod političkih i sudskih oblasti, kao što i u županijskim skupštinama i na saborima. U savezu s tim propisuju domaći zakoni (art. 16. ex 1741.), da samo vješti pravu i običajima Kraljevine mogu postati kanonici, što sigurno nije potrebno za talijanske kanonikate, koji su osnovani poglavito za službu Božju u koru. Nisu doduše ni „ugarski“ kanonici naprosto izuzeti od te službe, ali ih nikako ne tereti u onoj mjeri, kako to ustanovljuju dekreti vizite. Dokaz su spomenute njihove javne službe, kojima valja pridodati službu arcidjakona, upravu pobožnih zaklada te tolike druge kaptolske poslove. Kad bi „ugarski“ kanonici, a napose zagrebački, uz ine svoje dužnosti imali još i dužnost svagdanje osobne potpune službe Božje u koru, nalazili bi se u neprispodobivo lošijem položaju, nego li je položaj talijanskih kanonika, koji su samo na ovu službu u koru vezani.

Dok je u stolnoj crkvi vladao stari obred, obavljala se je pijevom cijela služba Božja.¹⁰⁶ Kanonici bi joj svaki dan prisu-

¹⁰⁴ Nadb. Arkiv XV. A. v. VII.: »Quamvis capitulum hocce iam prae-vie capitulariter congregatum in id pluralitate votorum consensisset, ut priscus huicque cathedrali proprius ritus reassumatur, quia talem nunquam nisi necessitate circumstantiarum coactum idem capitulum dimisisset. immo neque dimittere absque grandi piaculo sponte potuisset; cum in synodo diocesana sub poena excommunicationis ne ullo unquam tempore mutaretur cautum extitisset . . .«

¹⁰⁵ Statt. Capit. tit. 8.

¹⁰⁶ Pijev taj mora da je vrlo naporan bio. U zapisniku kaptolske sjednice, držane pod predsjedanjem Vrhovčevim dne 8. svibnja u stvari obreda, pala je ova izjava (Nadb. Arkiv XV. A. v. VII): »Quia ritus hic antiquus semper fuit, eritque si revocetur saluti juvenum plurimum perniciosus: sive enim id propter altum tonum, qui saepenumero inevitabilis est, seu accidat ex frequentiori eaque continua excuteratione pectoris

stvovali i to većem ili manjem dijelu njenom, prema tomu, da li se je u odnosni dan većom ili manjom svečanošću obavljala.¹⁰⁷ Veća ili manja svečanost odlučivala je također o tom, koliko će od službe Božje kanonici osobno vršiti.¹⁰⁸ U koliko nisu kanonici prisustvovali, odnosno osobno obavljali službu, činili su to prebendari i klerici. Već najstariji kaptolski statuti iz g. 1334. jasno pokazuju, da zagrebački kanonici nisu dužni bili svaki dan osobno prisustvovali cjeloj službi Božjoj.¹⁰⁹ Isto

experientia teste locupietissima constat, nullum uspiam seminarium existere, ex quo tot hectici, phisici, et sputo sanguinis prodirent, quot ex hoc seminario prodire.« — Slično se o tom izrazuje novi pravilnik koralne službe iz g. 1784., spomenut u op. 96.

¹⁰⁷ Svaki dan su prisustvovali konventualnoj misi i vesperama; u subotu, nedjelju i zapovijedane blagdane prisustvovali su konventualnoj misi, vesperama i kompletoriju; u dane, kada je biskup svečano služio (12 puta u godini) kao i u dane, kada su služili t. zv. arhidiaconi majores (42 puta na godinu) prisustvovali su cijeloj službi Božjoj, izuzevši 4 male hore.

¹⁰⁸ Kada su prisutni bili, malo bi toga osobno vršili. U misi pjevali bi svi Graduale, a četvorica (t. zv. choraturistae) intonirali bi na veće blagdane *Introitus Kyrie, Sanctus* i *Agnus Dei*; u matutinu, koji je, izuzevši tako zvana *festas episcopalia* (12 puta na godinu), imao samo jedan nokturn, pjevali bi svi *Invitatorium* sa *Ps. Venite* i *responzorij* poslije zadnje lekcije, a pojedini pojedine lekcije; u laudama pjevali bi svi »*Benedicamus*« na koncu; u vesperama pjevali bi svi *responzorij* i »*Benedicamus*«, a na veće blagdane intonirali bi 4 koraturista antifone i psalme. Ostalo (uz neznatne iznimke) obavljali bi prebendari i klerici. Isp. Tkalčić, Stari boguslužni obred u stolnoj crkvi zagrebačkoj. Kat. List g. 1895. str. 177. ss. — Ovakovom djelomičnom i pretežno pasivnom službom nisu naravno udovoljavali dužnosti, koja svakog nadarbenika i duhovnika viših redova u pogledu brevijara tereti, te su morali privatno oficij moliti (po rimskom obredu), koji se je često razilazio od oficija starog obreda. U tom vidio je Vrhovac novi razlog proti uspostavi starog obreda.

¹⁰⁹ P. II. cap. 2 (Tkalčić, l. c. II, 65): »*Praeterea idem pater (naime bl. Aug. Cazzotti) instituit, quod quicumque diebus dominicis et festis solemnibus in novem lectionum, vel hiis equipollentibus, saltem ad horas matutini, et vesperarum ac misse officium non veniret personaliter, si non fuerit, ut praedicitur, impeditus racionabiliter, vel impeditus per suum vicarium sive clericum hiis non interfuerit, et insuper omni die ad misse officium et hore vesperarum, videlicet per clericum habentem periciam in choro cantandi et legendi, pro cuiuslibet hore vel officii ex predictis omissione, puniatur in media mensura vini, que est pars octava cubuli vel eius valore de divisionibus occurrentibus, si vinum ad portionem talis in communi cellarario non extaret, que exacta pauperibus largiantur.*« Isp. cit. u op. 126., 127. i 134. te statut kaptolski od 3. siječnja 1489. u Tkalčić, Mon. civit. Zagrab. II. Doc. 348. 351.

stanje vladalo je kroz sve vijekove sve do najnovijeg doba.

Vizitator, da dokaže osobnu obvezu kanonika na svagdanju cjelokunu službu Božju u koru, pozivlje se na Tridentin i apoštolske konstitucije, koje to propisuju. Tu valja uzvratiti, da zagrebački kaptol kroz jedno 5 stoljeća takove službe ne vrši, niti se pamti, da je ikada drugačije bivalo. Vojuje daklem za kaptol „consuetudo immemorabilis“, a ta imade vrijednost apoštolske povlastice. Ovomu pridolazi, da je kaptol iz svoje imovine osnovao prebendarski zbor i sjemenište upravo u tu svrhu, da prebendari i klerici zamijene kanonike pri službi Božjoj u koru. Odlučno je takodjer, da su osnivači zagrebačkog kaptola obvezali ga samo na djelomičnu osobnu službu, znajući dobro, da radi inih svojih mnogih i teških dužnosti ne bi mogao svaki dan osobno cijelu službu Božju u koru vršiti. Uvaži li se sve ovo, može se opravdano zaključiti, da Tridentin i upitne apoštolske konstitucije ne smjeraju na kaptole, koji su po svojim osnivačima izuzeti od svagdanje osobne cjelokupne službe Božje u koru, a imaju podjedno s jedne strane tolike ine važne i teške dužnosti i s druge strane dostatne i sposobne ad hoc utemeljene zamjenike (prebendare, klerike). Biskupi zagrebački, kojima su bez dvojbe dobro poznati bili Tridentinski propisi i njihov duh — što napose vrijedi za G. Draškovića, savremenika i sudionika na saboru Tridentinskom — nisu nikada u kaptolu uređivali svagdanju osobnu potpunu službu Božju, uvidjajući i odviše, da se poradi posebnih važnih razloga odnosne ustanove Tridentina ne mogu uporaviti na ovdašnje prilike.

Pošto je prema tomu vizitator pravo kaptola na djelomičnu samo osobnu službu, koje mu je zajamčeno zakonima fundacije a porabom od pamtivijeka posvećeno i utvrđeno, dekretima vizite naprosto uništio i kaptolu novu i stranu tešku dužnost nametnuo, moraju se odnosne njegove ustanove kao protupravne i protuzakonite ukinuti.

c) *Razlaganje Vrhovčevu*. Tridentin (sess. 24. de ref. cap. 12; sess. 22. de ref. cap. 4.) i apoštolske konstitucije (Bened. XIV. „Cum semper“ dd. 29. Aug. 1744. § 24.)¹¹⁰ propisuju, da svi kanonici imadu svaki dan potpunu službu Božju u koru osobno vršiti. To je prva i glavna zvanična dužnost kanonika, koja se

¹¹⁰ Bull. Bened. XIV. Romae 1860. Vol. I. pag. 163. ss.

ne da odijeliti od svrhe i pojma kanoničke službe. Na nju upućuje samo ime „kanonik“¹¹¹. Za zagrebački kaptol naravno su u prvom redu mjerodavni crkveni zakoni, pošto je i on crkvena institucija. Protivni običaji, kakogod stari bili, ne imaju pravne vrijednosti, pošto se kose sa svrhom kaptola, te se moraju nazvati zloporabom. Osnivači zagrebačkog kaptola nisu mogli spriječiti vrhovnog crkvenog zakonodavca u reformaciji koralne službe, kakovu je Tridentin potrebnom smatrao. Ne ima ni dokaza, da bi osnivači zagrebačkog kaptola u samoj fundaciji zajamčiti htjeli kanonicima pravo na djelomičnu samo službu. Ne stoji, da bi prebendarski zbor utemeljen bio u tu svrhu, da zamijeni kanonike, naprotiv je sigurno iz najstarije listine, koja radi o prebendarskom zboru, da je osnovan u svrhu povećanja sjaja službe Božje.¹¹²

d) *Dekreti vizite iz god. 1800.*¹¹³ Ustanove dekreta vizite iz g. 1794. o svagdanjoj potpunoj osobnoj službi Božjoj kanonika u koru ušle su nepromijenjene u one iz g. 1800.

e) *Osvrt.* Vrhovčeve ustanove o dužnosti kanonika na svagdanju osobnu potpunu službu u koru bile su posve u skladu s crkvenim pravom. Od ovakove dužnosti mogao se je kaptol osloboditi jedino ili izričitim zakonom fundacije, ili izričitom apoštolskom povlasticom, ili statutom in forma specifica po sv. Stolici potvrđenim.¹¹⁴ Na izričitu apoštolsku povlasticu nije se kaptol ni pozivao, a takodjer ne na statut od sv. Stolice in forma specifica potvrđen; pozivao se pako na zakon fundacije, nu nije mogao pružiti potrebiti dokaz. Utemeljiteljne listine nije imao, a stari statut i suglasna im praksa dokazivali su u najboljem slučaju, da je kaptol od svog postanka samo djelomičnu službu vršio; svim tim nije ni najmanje dokazano, da

¹¹¹ Isp. Synod. Tyrnav. a. 1638. cap. 4. §. 1 (Constitt. syn. Ecl. Zagrab. pag. 73—74): »Nam vel ipso horarum canonicarum nomine canonici ad id praestandum se se obligatos invenire possunt.«

¹¹² Poslanica bisk. Antuna od 6. listop. 1287. (Tkalčić, l. c. I, 219): » . . . affectantes (naime kanonici) cultum divini numinis salubriter augmentari . . . praebedarios . . . ad continuum officium cori et misse beate virginis disposerunt et ordinaverunt . . . «

¹¹³ Statt. Capit. tit. 8.

¹¹⁴ Isp. Fagnani, l. c. in cap. 6. X. 1, 2. nr. 22. 34. ss; in cap. 32. X. 3. 5. nr. 23. 31. 32. 58. 59. 60; Bened. XIV. »Cum semper« dd. 29. Aug. 1744. § 24 (Bull. Ben. XIV. Romae 1860. pag. 163 ss).

mu je njegov fondator posebnom ustanovom zajamčio pravo na takovu djelomičnu službu. Kada je zagrebački kaptol osnovan (za b. Prodana 1172.—1185.), već je zajedničkog života nestalo bilo, a u savezu s tim trpjela je i svagdanja potpuna osobna služba u koru. U tom valja tražiti razlog manjkavoj službi, a ne u posebnoj ustanovi fundatora. Osim na zakon fundacije, pozivao se kaptol i na običaj od pamtivijeka, koji je zaista postojao. Ni ovo pozivanje nije moglo hasniti, pošto običaju u toj stvari radi otpora prava (*resistentia juris*) ne pripada vrijednost.¹¹⁵

8. Rezidencija. a) *Dekreti vizite iz g. 1794.*¹¹⁶ Želi li kanonik da izbiva kroz vrijeme do 8 dana, ima se (za dozvolu) obratiti na kaptol; želi li pako da izbiva preko 8 dana, ima se (za dozvolu) obratiti na biskupa.

b) *Razlaganje kaptola.* Do sada je uvijek običaj bio, da se kanonik obraća (lih) na kaptol i ovomu naznači svoga zamjenika¹¹⁷. Tridentin (sess. 24. cap. 12. de ref.) ne traži za odsutnost do 3 mjeseca biskupove dozvole. Tako shvaća Tridentinski propis i Benedikt XIV. Instit. can. 107. § 6., gdje uči, da kanonik može bez dozvole biskupove izbivati kroz tri mjeseca, ako se ne radi o odsutnosti u vrijeme došašća i korizme i ako isti mah ne bude prevelika množina kanonika odsutna; koliko ih smije najednom izbivati, ustanoviti će biskup sa kaptolom.

c) *Razlaganje Vrhovčevu.* Kanonici ne smiju izbivati u svako doba godine, niti preveć mnogi u isti mah. Iz ovoga slijedi, da je biskup vlastan zahtijevati, neka mu se svaki prije prijavi, kako bi mogao ustanoviti, e da li predleži zakoniti uzrok za izbivanje (u vrijeme došašća i korizme), odnosno, e da li ne će u isti mah preveć mnogi odsutni biti. Valja takodjer uvažiti, da mnogi kanonici vrše službu arcidjakona ili prisjednika duhov.

¹¹⁵ Richter-Schulte, l. c. pag. 355.: »An sit probanda consuetudo capituli ecclesiae cathedralis interessendi choro alternatim ad completorium tempore quadragesimae, seu potius sit consulendum SSmo pro indulto ex integro? respondit S. C. negative in omnibus in Interamnensi 17. Maii 1806.« Fagnani, l. c. in cap. 6. X. 1, nr. 28.: »Patet igitur ex supradictis sublatam esse quamcunque consuetudinem inserviendi per substitutum in cathedralibus ecclesiis.« Bened. XIV. »Cum semper« § 24. Bened. XIV. Instit. eccl. 107. § 3. Isp. takodjer A. S. S. IV, 301; VIII, 327 ss; XII, 543.

¹¹⁶ Statt. Capit. tit. 8. cap. 3.

¹¹⁷ Najstariji statuti govore na jednom mjestu (P. II. cap. 3) o dozvoli generalnog vikara, a na drugom (P. I. cap. 66) o dozvoli kaptola.

stola, te je s toga potrebno, da biskup za njihovu odsutnost znade. I kod drugih je staleža u porabi, da se takovom prijavi poglavaru dužno poštovanje iskazuje.

d) *Dekreti vizite iz g. 1800.*¹¹⁸ Kanonici, koji žele da kroz dulje vrijeme izbjavaju izvan zagrebačkog kotara, imaju se za dozvolu obratiti na kaptol i na biskupa, te podjedno naznačiti svoga zamjenika.

e) *Osvrt.* Opće pravo ne traži dozvole biskupove za odsutnost do 3 mjeseca, u koliko se ne radi o odsutnosti izvan biskupije ili o odsutnosti u vrijeme došašća, korizme i većih blagdana.¹¹⁹ Vrhovčevi s toga propisi, u koliko traže mimo ustanove općeg prava dozvolu biskupovu, nalaze svoje opravdanje u tom, što je kaptol prigodom pregovora na njih pristao, a povrhu toga u naknadnom običaju.

9. Svagdanje distribucije. a) *Dekreti vizite iz god. 1794.*¹²⁰ Uvode se svagdanje distribucije za kanonike (i prebendare), te se jedna trećina svih prihoda ovoj svrsi namjenjuje. U obične dane vrijede jednostavne, u nedjelje i zapovijedane blagdane (takodjer dokinute) dvostruke, a na t. zv. festa episcopalia trostruke distribucije. Odsutne bilježe dva zaprisegnuta kanonika punktatora, od kojih postavlja jednoga biskup, a drugoga kaptol.

b) *Razlaganje kaptola.* Svagdanje distribucije pretpostavljaju obvezu svagdanje osobne potpune službe Božje u koru. Pošto zagrebački kanonici na takovu službu nisu vezani, ne ima ni mjesta svagdanjim distribucijama u kaptolu. Zagrebački kaptol terete mnogi i veliki troškovi, n. pr. za putovanje i boravak na županijskim skupštinama i saborima, za izaslanstva u poslovima kaptola kao „locus credibilis“, za t. zv. počasne darove kraljevima, za škole, crkve i župne zgrade patronata itd. Odbije li se trećina prihoda za distribucije, ne će kanonici moći pristojno prema svomu staležu živjeti. Ne hasni prigovor, da o samim kanonicima ovisi, hoće li dobiti distribucije, pošto ih

¹¹⁸ Statt. Capit. tit. 7. cap. 4.

¹¹⁹ Vd. Congr. Concil. Auximan. 12. Jul. 1631., Jadran. 9. Maii 1626., Acerar. 23. Aug. 1727. ad I., Castrimaris 4. Maii 1737. ad II. ap. Richter-Schulte, l. c. pag. 358.

¹²⁰ Decret. de choro et ritu § 7; Statt. Capit. tit. 8. cap. 7. ss; Statt. Praebend. tit. 3. cap. 5. ss.

opće pravo daje samo onomu, koji je iz povlaštenog uzroka odsutan.

Domaći (gradjanski) zakoni isključuju svagdanje distribucije. Glasom Part. 1. tit. 9. pripada staležima, a medju te spada i kaptol, nesmetano i neovisno pravo uživati prihode svoje u cijelosti.¹²¹ Uvedenjem svagdanjih distribucija postalo bi ovo pravo ovisno i uvjetovano od prisutnosti u koru, što se kosi sa navedenim propisom. Art. 102. ex 1647. izrijekom zabranjuje biskupima, neka se ne pačaju u vremenita kaptolska dobra; uveđenje svagdanjih distribucija po vizitatoru nije drugo, nego li zabranjeno pačanje u kaptolska dobra.

Konstitucija Bonifacija VIII. o distribucijama¹²² i suglasne ustanove Tridentina ne mogu u „Ugarskoj“ pravne krjeposti imati, pošto se tiču vremenih stvari; glede vremenih stvari mjerodavni su u „Ugarskoj“ lih gradjanski propisi.

U „Ugarskoj“ nije nikada bilo svagdanjih distribucija, napose ih nije bilo u zagrebačkom kaptolu. Što god se s protivne strane navodi, ne dokazuje opstojnost pravih distribucija. Najstariji kaptolski statuti poznavali su globe za nemarne, nikako pako prave distribucije.¹²³ Ovih nije kroz mnogo stoljeća bilo u kaptolu, a i ne pamti se, da ih je ikada bilo. Vojuje daklem za kaptol „consuetudo immemorabilis“, a to je naslov, od kojega ne ima na svijetu boljega.

Po Tridentinu može biskup samo jednu trećinu prihoda upotrebiti za svagdanje distribucije. Tu je trećinu kaptol već namijenio službi Božjoj, kada je iz svoje imovine osnovao prebendarski zbor (i sjemenište) upravo u tu svrhu, da prebendari (i klerici) svagdašnju potpunu službu Božju u koru obavljaju. Ne može se dakle već iz toga razloga jedna trećina (nova) kaptolskih prihoda upotrebiti za svagdanje distribucije.

c) Razlaganje Vrhovčevo. Tridentin (sess. 21. cap. 3. de ref.; sess. 22. cap. 1. de ref., sess. 24. cap. 12. de ref.) propisuje

¹²¹ Werböczy, Tripartitum opus juris consuetud. incltyi regni Hungariae, Pars I. Tit. 9. §. 5.: »Tertia (naime: libertas) est, quod justis eorum iuribus et omnibus proventibus intra terminos territoriorum suorum adjacentibus, liberam semper prout volunt, fruendi habent potestatem: ab omnique conditionaria servitute, ac datiarum et collectarum, tributorum vectigalium, tricesimarumque solutione per omnia immunes, et exempti habentur: militare duntaxat pro regni defensione tenentur.«

¹²² Cap. un. in VI.º 3, 3.

¹²³ P. II, cap. 2 (Tkalčić, l. c. II, 65) cit. u op. 109.

svagdanje distribucije za sve kaptole bez iznimke, daklem i za zagrebački.

U „Ugarskoj“ bilo je distribucija, odnosno njima slična uredba, kako pokazuje cap. 18. i 45. sinode u Budimu iz god. 1279.,¹²⁴ cap. 24. Trnavske sinode pod Olahom iz god. 1560.,¹²⁵ te cap. 2. § 9. sinode Trnavske iz god. 1638.¹²⁶ Da ih je na-

¹²⁴ Peterffy, l. c. I, 114 ss.: »Cap. 38 . . . Indulgemus autem archidiaconis supradictis, quod intra triennium, quo studio praefato vacabunt, archidiaconorum, et aliorum beneficiorum suorum fructus et proventus cum ea integritate percipiant, cum qua ipsos perciperent, si in dictis archidiaconatibus vel beneficiis personaliter morarentur: quotidianis distributionibus, quae in pane et vino singulis vel certis diebus exhibentur, duntaxat exceptis: nisi in fraudem praesentis constitutionis, redditus qui consueverunt in pecunia percipi, ordinarentur pro distributionibus pani et vini . . . Cap. 45. Ad dilatationem in divinis officiis ecclesiae decus, praesenti constitutione duximus statuendum, quod praepositi, canonici, plebani et alii ecclesiarum rectores, canonici et plebanatibus, rectoribus, et aliis ecclesiis, in quibus beneficiati existunt, vel a quibus ecclesiastica percipiunt stipendia, residentiam facientes, horis canonicis ad minus matutinis, missae, vel vespers intersint: cum eis ad hoc sint ecclesiastica beneficia deputata, ut de ipsis honeste debeant vivere, ac deo, et dictis ecclesiis in ipsis divinis officiis cum reverentia reservare. Quod si quis eorum in praedictis pareat negligens, vel remissus, et per dioecesanum, vel capitulum, vel alium superiorem admonitus non emendaverit, sed huiusmodi negligentiam, ne dicamus contemptum, non videatur emendationi, sed consuetudini potius deputare: quotidianis distributionibus illius diei, quo absque rationabili causa abfuit a divinis in aliqua de tribus horis praedictis, ipso sit facto privatus per dioecesanum vel alium superiorem suum: si huiusmodi negligentiam vel contemptum non studuerit emendare, officia continuando praedicta, gravius puniendus. Et ut huiusmodi constitutio melius observetur deputentur aliqui a singulis capitulis cathedralium et collegiatarum ecclesiarum, qui absentias et negligentias talium notent et scribant.«

¹²⁵ Peterffy, l. c. I, 105. ss.: »Cap. 24. §. 1. Praepositi saeculares, Archidiaconi, Canonici, et alii in dignitate constituti, tam in ecclesia nostra cathedrali, quam in aliis ecclesiis nostris filialibus, et collegiatis existentes, duo beneficia non teneant . . . officia, et munia sua diligenter omnes peragentes in ecclesiis, et beneficiis suis resideant; chorum et ecclesiam visitent, sub poena de jure vel alias statuta.«

¹²⁶ Constitut. syn. eccl. Zagreb. pag. 74. s.: »Cap. 2. § 9. Quibus in ecclesiis, vel cathedralibus vel collegiatis missarum decantatio per seriem incumbit, hi diligentiam omnem adhibeant, ne quis in huiusmodi decantatione defectus admittantur; alias ob defectum in singulis missis poena et multa constituatur. Quod et de iis intelligatur, qui hebdomadariorum loco canonicis horis decantandis interesse ex capitularibus per seriem debent.«

pose u zagrebačkom kaptolu bilo, dokazuje statut b. Ladislava iz god. 1336.,¹²⁷ statut stvoren po kaptolu i biskupu Osvaldu a potvrđen po Juliju II. god. 1516.,¹²⁸ te Sumarij Patačićeve parnice.¹²⁹

¹²⁷ Statt. Capit. P. II. cap. 2 (Tkalčić, I. c. II, 66): » . . . Quicumque autem ex vobis non impeditus racionabiliter, de quo impedimento se teneatur excusare humiliter, secus fecerit, pro cuiuslibet officii huiusmodi omissione et specialiter misse et vespere die quolibet, unum cubulum vini vel eius valorem eo ipso solvere obligatur ad manus cantoris vel eius succentoris, qua soluta, distribuantur prout opus fuerit pauperibus clericis frequentantibus horas canonicas in nostra ecclesia majori, quasi defectum suplen- tibus praemissorum.«

¹²⁸ Acta Cap. Ant. fasc. 23. nr. 39.: » . . . Sane pro parte dilectorum filiorum Praepositi et capituli Ecclesiae Zagrabienis nuper nobis exhibita petitio continebat, quod licet in Statutis et Consuetudinibus Ecclesiae Zagrabienis inter alia caveatur expresse, quod canonici dictae Ecclesiae ab illa absentes et in ea non deservientes fructibus, redditibus, et proventibus Canonicatum et Praebendarum per eos in eadem Ecclesia obtentorum carere debeant, tamen quia dicta Statuta a Sede Apostolica confirmata, et poena aliqua contrafacientibus apposita, non existant, plures ex canonicis dictae Ecclesiae et etiam nonnulli Episcopi qui pro tempore fuerint, statuta huiusmodi observare non curaverunt quare pro parte tam Praepositi et Capituli, quam Ven. fratris Nstri moderni Episcopi Zagrabienis nobis fuit humiliter supplicatum, ut statutis praedictis pro illorum subsistentia firmiori robur apostolicae confirmationis adiacere aliaque in praemissis opportune providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos Statuta praedicta auctoritate Apostolica, tenore praesentium confirmamus, et approbamus, ac perpetuae firmitatis robur obtinere eaque sub excommunicationis majoris, ac aliis ecclesiasticis sententiis et censuris per eos, qui contra fecerint, ipso facto incurrendis, et a quibus nonnisi a Sede Apostolica, praeterquam in mortis articulo constituti, absolvi possint, inviolabiliter observari decernimus.« — Bulla se nalazi otisnuta kod Farlati, I. c. V, 514.

¹²⁹ Odnosni odlomak Sumarija glasi: (Acta Cap. saec. XVIII. fasc. 13. nr. 23): »Propter multa onera per canonicos huius Ecclesiae supportanda omnes redditus habent et considerantur per modum stipendii pro his laboribus et veluti distributiones 'quotidianae, quae non possunt ex natura sua participari nisi a laborantibus et in choro praesentibus, neque in hac ecclesia sunt aliae distributiones quotidianae praeter ordinarios proventus aliunde satis tenues respective ad onera, obligationes et labores, atque relate ad alia capitula, qui proventus in parato aere praeter id, quod pro sacris altaristicis accipimus vix ultra 150 scuta Romana pro singulo annuatim important, eo quod perpetuo omnes canonici qui in negotiis capituli Ecclesiae non absunt, choro interesse debent et onera super scripta portare, ideoque nemini abesse in negotiis propriis nisi brevis- simo permittitur. Et si quis vel amentia, vel alio modo ad isthaec onera

Uvedenjem svagdanjih distribucija ne oduzima se kanonicima njihovo pravo na prihode, koje im zakon (gradjanski) zajamčuje. To im pravo zajamčuju zakoni radi službe, što ju vrše, a ne neovisno od vršenja dužnosti. Jednako je neosnovano, da biskup uvodeći distribucije dira u kaptolska vremennita dobra. Biskup ovdje samo ispunjuje svoju dužnost, te provodi crkveni zakon.

d) *Dekreti vizite iz god. 1800.*¹³⁰ Ne uvode se svagdanje distribucije za kanonike (ni prebendare). Propisi o dužnostima punktatora pridržani su za slučaj, da bi kaptol ili biskup kasnije pronašao potrebnim takove postaviti. Nezakonito odsutni ne stječu pro rata absentiae prihode.¹³¹ Zakoniti uzroci su isti, koje i opće pravo poznaje, ali se podjedno uvažuju posebne prilike zagrebačkog kaptola.¹³²

e) *Osvrt.* Tridentinski propis o svagdanjim distribucijama ticao se naravno i zagrebačkog kaptola. Okolnost, što ih kroz stoljeća nije bilo u zagrebačkom kaptolu, nije mogla spriječiti provedbu odnosnog Tridentinskog zakona, to manje, što se je kaptol opirao svagdanjoj službi Božjoj (osobnoj i potpunoj), te je uvođenje distribucija imalo osigurati točno obdržavanje crkvenih propisa o službi u koru.¹³³

supportanda fiat incapax etiam tunc non participat nisi parum aliquid, et illud cedit Canonico, qui talem incapacem alit, et loco illius adstantias obit, sacra decantat, conciones facit, quae seriatim obtingunt, reliqui vero proventus inter omnes dividuntur, cum omnes partem onerum per ipsum supportanda supportant, adeoque injuria fieret omnibus canonicis, si cogentur onera subire, pro quibus stipendium alter traheret.«

¹³⁰ Decret. de choro et ritu §§. 7. 10; Statt. Capit. tit. 8. cap. 7. ss.; Statt. Praebend. tit. 3. cap. 5. ss.

¹³¹ Decret. de choro et ritu § 6.; Statt. Capit. tit. 9. cap. 9. nr. 6; tit. 8. cap. 7.; Statt. Praebend. tit. 7. cap. 7.

¹³² Decret. de choro et ritu § 6; Statt. Capit. tit. 7. cap. 3; tit. 8. cap 9; Statt. Praebend. tit. 6. cap. 8.

¹³³ Još g. 1852. nalaže sv. Stolica uvođenje svagdanjih distribucija u zagreb. kaptolu (Bulla Pii IX. »Ubi primum« dd. 11. Dec. 1852. u Select. encycl. G. Haulik, Viennae 1853. Tom. 3. pag. 283 ss): » . . . sed cum Nobis minime innotescat utrum pro quotidianis distributionibus in praefato capitulo Zagradiensi massa unquam extiterit, nec ne, idcirco si modo ea desit, Apostolica Auctoritate, etiam perpetuo praecipimus, ut ex tertia parte reddituum uniuscuiusque praebendae mox constituitur massa in quotidianas distributiones huiusmodi, iuxta sacrorum canonum praescripta eroganda.«

U najstarije doba postojale su u zagrebačkom kaptolu prave svagdanje distribucije, ma da u njem nije vladala svagdanja potpuna služba Božja, kako jasno pokazuju statuti iz g. 1334.¹³⁴ Vremenom ih posve nestalo.

Vrhovac je držao — oslanjajući se valjda na § 24. konst. Bened. XIV. „Cum semper“ od 29. kol. 1744. — da po Tridentinu nezakonito odsutni ne stječu prihode prebende, pak je tom shvaćanju izražaj dao u dekretima vizite iz god. 1800.¹³⁵ Tridentin — po našem sudu — odveć jasno upućuje u pogledu prihoda prebende na kaznu *ferendae sententiae*, a da bi

¹³⁴ P. II. cap. 3 (Tkalčić, I. c. II, 67): »De quotidianis distributionibus. Ut commune capituli ecclesia nostra zagradiensis cellarium cottidianae distributioni sufficere valeat, ac per hoc ministri ecclesie, qui divinis officiis, freti huiusmodi subsidio, possint iugiter inservire, statuimus (naine bl. Aug. Cazzotti): ut annis singulis talis distributionis mensa communi voluntate capituli ordinetur, qua usque ad annum ipsa distribucio valeat perdurare. Inhibentes omnibus et singulis tam canonicis quam eciam personis seu eciam aliis qui eiusdem distributionis existunt participes, ne plus quam unam mensuram in die, nisi forte supplementum eius portionis, quam diebus preteritis minime percepisset, petere debeat. Cellario vero capituli in virtute obedientiae, sub excommunicationis pena precipimus, ne cui contra hanc formam aliquid conferre valeat. Utque hoc ac alia, quae ad conservacionem communis rei perficiunt, sollicitius observentur, volumus ut tres canonici, qui ad hec per ipsum capitulum decreti fuerint, semel in singulis mensibus a procuratore dicti cellarii studiose sibi reddi faciant rationem, et si eum aliquid contra hoc dedisse repererint, de propriis bonis emendare compellant. Hanc autem distributionem solum eis de canonicis competere volumus, qui officio ecclesie presentes intersunt: videlicet matutino, misse et vesperis, diebus quidem festivis, hoc est novem leccionum vel supra, personaliter; diebus vero inferioribus saltem per vicarium, qui legendi cantandique in choro possit officium exercere, vel qui de nostri vicarii licencia paucis diebus absentes fuerint et hiis qui egritudine, nostro seu communis capituli ministerio occupati, absentes iudicari non debent.«

¹³⁵ Statuti iz g. 1334. uskraćuju nezakonito odsutnim pro rata absentiae prihode prebende (P. I. cap. 66. ap. Tkalčić, I. c. II, 63): »Sicut canonica testatur auctoritas, beneficia propter officia conceduntur. Cum ergo aliqui ex nobis residentiam in ecclesia, ad quam ratione premissa, forcius astringuntur, non faciunt, sed suis agendis se occupant et per hoc cultus divinus minuitur, contra hoc pro posse providere cupientes, statuimus, quod nulli canonico, quem iura non reputant pro presente, redditus seu proventus sui canonicatus ministrari de cetero permittantur, sed persone ipsius computatione non habita, redditus vel proventus, tempore sue absentie, occurrentes, pro communi dispensentur, prout de aliis com-

se nazor Vrhovčev mogao braniti.¹³⁶ Ipak su za zagrebački kaptol mjerodavni odnosni Vrhovčevi propisi, pošto je kaptol svojevremeno na njih pristao i pošto su danas već preko sto godina u porabi. Iz Vrhovčeva teksta nije sigurno, da li se nezakonito odsutnima uskraćuju povrh t. zv. divizija i prihodi predija; u praksi će stoga moći govora biti samo o prihodima divizija. Nezakonito odsutni, koji ne stječu pro rate absentiae prihode divizija, biti će samo oni, koji su nezakonito odsutni preko tri mjeseca. Kraća odsutnost bez dozvole biskupa potpadati će arbitrarnim kaznama.

Nakon što je kaptol prigodom pregovora biskupu zamčio, da će savjesno bditi nad tim, da se nezakonito odsutnim pro rata absentiae ne dadu prihodi, smatrao se Vrhovac ovlaštenim da odustane od uvođenja svagdanjih distribucija, ali si je pridržao to pravo za slučaj kasnije potrebe.¹³⁷

10. Propovijedi, ispovijedi i duhovne vježbe.
 a) *Dekretii vizite iz god. 1794.*¹³⁸ Kanonici, izuzev dostojanstvenike (5), imadu svake nedjelje i zapovijedanog blagdana izmjenice stalnim redom u stolnoj crkvi obavljati ranu propovijed, i to tako, da u svakom nizu (turnus) po dva puta propovijedaju arciđjakon stolni, gorički, bekšinski i urbočki. Povrh toga imadu četvorica ili šestorica, koje će biskup naznačiti, uz godišnju nagradu od ukupno 400 forinti¹³⁹ propovijedati u stolnoj crkvi izmjenice svake nedjelje i zapovijedanih blagdana u 10 sati prije podne, nadalje svake srijede u korizmi u 4 sata po podne te konačno na Božić i Uskrs poslije

munibus fieri consuevit, nisi forsitan aliqui ratione sui officii honesti et lucri, vel eciam pro suis factis propriis expediendis vel promovendis, infra paucos dies, pensata itineris quantitate et expeditionis qualitate, se absentent, vel de voluntate majoris partis nostrri capituli, pro ulteriori tempore aliud contingat fieri in hac parte.«

¹³⁶ Sess. 24. de ref. cap. 24.: »alioquin privetur primo anno unusquisquam dimidia parte fructuum Quod si iterum eadem fuerit usus negligentia, privetur omnibus fructibus . . .« Posve drugačije izražuje se Tridentin u sess. 23. de ref. cap. 1., gdje govori o dušobrižničkim nadarbinama. Isp. Fagnani l. c. in cap. 32. X. 3, 5. nr. 25; Scherer, Handb. d. K. R. I, 443. Anm. 44.

¹³⁷ Statt. Capit. tit. 8 .cap. 7.

¹³⁸ Decret. de choro et ritu §§. 16. 17; Statt. Capit. tit. 8. cap. 16. 17. 19; tit. 6. cap. 17.

¹³⁹ Potrebnu glavnicu od 8000 for. polaže b. Vrhovac.

vespera. Poželjno je, da propovijedi u 10 sati prisustvuju (u koralnom ruhu) kanonici i ostali kler stolne crkve.

U dane, kada biskup služi (t. zv. festa episcopalia), imadu 3 arcidjakona i 3 kanonika meštra od 6 sati u jutro, dok god traje potreba vjernika, ispovijedati u stolnoj crkvi. Biskup će na tabeli izloženoj u sakristiji naznačiti slijed, kojim kanonici na izmjence (6 po 6) ovu dužnost vršiti imaju. Povrh toga dužni su kanonici da ispovijedaju, kada im to biskup i generalni vikar radi izvanredne nužde naloži. Preporučuje im se, da se i inače ovom hvalevrijednom i spasonosnom djelu posvete.

Svake godine ima jedan od kanonika kroz tri dana pred Duhovima davati duhovne vježbe, kojima valja da prisustvuje sav kler stolne crkve.

b) *Razlaganje kaptola*. Na sinodi zagrebačkoj god. 1634. preuzeo je kaptol dobrovoljno na se službu, da mjesto slabog i bolesnog biskupa Ergeljskoga za njegova života na nedjelje i blagdane ranu propovijed u stolnoj crkvi obavlja.¹⁴⁰ Iza njegove smrti nastavio je kaptol tu službu sve do g. 1788., kada je radi silnog sniženog broja kanonika (sa 28 na 8) sporazumom kaptola i biskupa prestala. Služba ova, kako je prvobitno iz dobre volje kaptola nikla, tako je i kasnije uvijek svoj temelj imala u dobroj volji kaptola, a nikada i nikako u pravnoj obvezi. Drugu propovijed (u 10 sati prije podne) nisu kanonici nikada na se uzeli, niti ju ikada obavljali;¹⁴¹ nisu takodjer nikada dužni bili, da joj prisustvuju.

¹⁴⁰ Constitt. syn. Eccl. Zagrab. pag. 128.: »Licet juxta decreta sacrorum Canonum concionandi munus Episcopis potissimum incumbat; habitio tamen DD. Capitulares Ecclesiae Zagrabiensis Reverendissimi Domini moderni Praelati sui ingravescentis aetatis condigno respectu, vita ejusdem superstite, omnes in hac Ecclesia Cathedrali conciones in se ipsos ultro, ac benevole receperunt ita: ut exceptis DD. Praeposito Majore, Lectore, Cantore, et Custode ob multiplices eorum occupationes, reliqui omnes, ac singuli. tam praesentes, quam absentes, munus concionandi per se vel alios subeant, ac obeant: atque inter eosdem conciones aequaliter, atque uniformiter interim distribuantur.« Već Krčelić (Histor. Cath. Eccl. Zagrab. Contin. pag. 232. n. 5) nije znao, kako je i kada do toga došlo, da je čazmanski prepošt izuzet, a arcidjakon stolni, gorički, bekšinski i urbočki obvezan na 2 propovijedi u svakom turnu.

¹⁴¹ Kada su g. 1788. prema odredbi Josipa II. tri župe (sv. Marije, sv. Ivana i sv. Petra) u jedno združene, a stolna crkva u župnu crkvu ovako sjedinjene župe pretvorena, propovijedao je u 10 sati župnik. God. 1790. uspostavljene su opet tri prijašnje župe.

U doba biskupa Borkovića g. 1708. započeo se običaj, da kanonici na t. zv. „festa episcopalia“ u stolnoj crkvi ispovijedaju, te je trajao pod biskupom Eszterhazy-jem i biskupom Branjugom sve do biskupa Klobušickoga, za kojega je prestao. Sada je već minulo oko 50 godina, otkako tu službu više ne vrše. Običaj taj, dok je postojao, nije bio obvezatan, a sve da je i bio, danas je pravovaljanim protivnim običajem ukinut.

Duhovne vježbe mogu se preporučiti, kako to i Bened. XIV. u Instit. can. 104. čini, ali se ne mogu u formi stalne pravne obveze po biskupu nametnuti.

Po crkvenim zakonima, napose Trident. sess. 25. de ref. cap. 5. nije biskup vlastan da nadarbenicima nove terete nametne. Nije dakle ni vizitator vlastan da kaptolu nametne dužnost propovijedanja, ispovijedanja i duh. vježbi. Najizrazitija značajka dušobrižničke nadarbine i službe jest upravo dužnost propovijedanja i ispovijedanja. Nametnuv te dužnosti kanonikatima, pretvorio ih je u dušobrižničke nadarbine.

c) *Razlaganje Vrhovčevo.* Kanonici su kroz 150 godina ranu propovijed u stolnoj crkvi obavljali. Prvobitna dobrovoljna njihova služba postala je tijekom vremena obvezatnom, što su i sami u dva puta, naime u Sumariju Patačićeve parnice,¹⁴² te u molbi za podjeljenje počasne nošnje¹⁴³ pred sv. Stolicom pri-

¹⁴² Acta Cap. saec. XVIII. fasc. 13. nr. 23.: »In ecclesia hac cathedrali omnes canonici, exceptis primis quinque in dignitatibus constitutis iuxta seriem ab Ordinario praescribendam tenentur per omnes anni Dominicas et omnia festa de praecepto, seu fori, ac aliis etiam diebus, quibus extraordinariae devotiones vel jubilea occurrunt indispensabiliter ordine concionari, ita quidem quod cathedra huius ecclesiae quocunque tandem casu, alium concionatorem, quam canonicum proprium nunquam recipiat.«

¹⁴³ Vd. bullu Klementa XII. od 2. April. 1735 (Acta Cap. saec. XVIII. fasc. 13. nr. 29): » . . . sollicitum religiosumque cultum in praefata eorum ecclesia Deo in functionibus ecclesiasticis peragendis, ac Sacramentis praesertim poenitentiae administrandis, verboque divino singulis Dominicis et de praecepto Ecclesiae festis diebus ad populum praedicando praestant.« Radi ovih po kanonicima u molbi njihovoj navedenih službi daje im papa: » . . . ut ipsi de caetero rochetum album cum suis manicis strictis, et mozzettam violaceam cum fodere serico rubei coloris, et cum nodis etiam rubeis; ac cum capulio pariter violaceo, et, ut praefertur, cum fodere rubei coloris . . . gestare et deferre possint, et valeant, apostolica auctoritate tenore praesentium perpetuo concedimus et

znali. Propovijed u 10 sati nije moguće dokinuti, pošto se puk na nju navikao. Ne traži se od kanonika, da ju bez nagrade obavljaju. Što se prisustvovanja njihova kod te propovijedi tiče, to im se ono preporučuje, jer će vrlo povoljno na puk uplivati.

Kanonici su ispovijedali na t. zv. „festa episcopalia“ u stolnoj crkvi. Običaj taj bio je obvezatan, kako se vidi iz Summarija Patačićeve parnice¹⁴⁴ i iz njihove molbe na Klementa XII.¹⁴⁵ U slučaju velike izvanredne nužde mora se svaki svećenik odnosnom nalogu svoga crkvenoga poglavara pokoriti, te vjernike ispovijedati.

Duhovne vježbe može biskup snagom svoje pastirske vlasti kleru propisati. U enciklici Klementa XI. „Inter gravissimas“ od 1. veljače 1710. pozivlje i opominje sv. Otac biskupe, neka u svoje biskupije duhovne vježbe uvedu.¹⁴⁶

d) *Dekreti vizite iz g. 1800.*¹⁴⁷ Rana se propovijed pridržaje, samo ju ne obavljaju kanonici, već župnik stolne crkve.¹⁴⁸ Propovijed u 10 sati obavljaju kanonici, i to onim redom, kojim su prije obavljali ranu propovijed. Izriče se nada, da će kanonici na zamolbu biskupa rado propovijedati srijedom u korizmi te na Uskrs i Božić poslije vespera.

Pridržaje se obvezatno ispovijedanje na t. zv. „festa episcopalia“, ali se ne ustanovljuje broj kanonika, koji će tu službu

indulgemus.« Povodom ovog odlikovanja smatralo ih se (neopravdano) apostolskim protonotarima, te tako i u službenim dopisima oslovljavalo. Ljubičasti biret podijelio im je 20. ožujka 1750. biskup Klobušicki (Acta Capit. saec. XVIII. fasc. 13. nr. 23).

¹⁴⁴ Acta Cap. saec. XVIII. fasc. 13. nr. 23.: »In festivitibus majoribus, tum universalis Ecclesiae communibus, tum propriis huic Ecclesiae Zagradiensi, quibus Episcopus tenetur sacra decantare, idque saepius per annum, canonici tenentur juxta seriem praescriptam ab eodem episcopo poenitentiariorum munera subire; praeterea ordinarii poenitentiarum majores, qui quotidie confiteri petentes, et ad publicam poenitentiam ex tota dioecesi advenientes exaudiunt, ex canonicis stabiliter sunt duo, qui per episcopum designantur.«

¹⁴⁵ Vd. cit. u op. 143.

¹⁴⁶ Bullar. Clement XI. Francofort. 1729. pag. 1161.

¹⁴⁷ Decret. de choro et ritu §§. 16. 17; Statt. Capit. tit. 8. cap. 16. 17. 19; tit. 6. cap. 17.

¹⁴⁸ Po odredbi Vrhovčevoj imala se župa sv. Marije i sv. Petra združiti i stolna crkva pretvoriti u župnu ovako sjedinjene župe. Do toga nije došlo, te je tako propovijed ova otpala.

vršiti. U slučaju velike izvanredne nužde moraju se svi nalogu poglavara odazvati. Izriče se nada, da će i inače ovo sveto djelo vršiti.

Pridržavaju se duhovne vježbe. Voditi će ih kanonik na zamolbu biskupovu. Sav kler stolne crkve pozivlje se i opominje, neka bi im prisustvovao.

e) *Osvrt.* Propovijed, što su ju kanonici počevši od Ergeljskoga obavljali, očito je prešla bila u pravnu obvezu, kako to u sličnim predmetima često biva. Na drugu propovijed nije ih biskup (ni uz nagradu) mogao obvezati.

Ispovijedanje na t. zv. „festa episcopatia“ bilo je nekoć obvezatno. Da li je kasnijim pravovaljanim običajem dokinuto, ne da se sa sigurnošću iz spisa parnice ustanoviti. U koliko bi zaista dokinuto bilo, nalaze dekreti vizite iz g. 1800. svoje opravdanje u pristajanju kaptola (prigodom pregovora sa biskupom), kao i u naknadnoj praksi. Ustanova glede ispovijedanja u slučaju nužde ne treba opravdanja.

Za doba Vrhovčevo može se donekle dvojiti, da li je biskup vlastan bio uvesti obvezatne stalne duhovne vježbe, pošto je ta pobožnost u ono vrijeme još dosta slabi korijen u duhovnom životu klera uhvatila bila. Drugačije je danas.¹⁴⁹ Dešava se ipak još i danas, da biskupi svom kleru duh. vježbe toplo preporučuju, mjesto da ih propišu. (Nastavit će se.)

¹⁴⁹ Isp. Wernz, Jus decret. Romae 1900. II. 272. ss.

